

Motion till riksdagen

1986/87:Jo704

Carl Bildt m. fl. (m)

Åtgärder för en bättre miljö

Inledning

En god miljö är en av de mest väsentliga förutsättningarna för ett rikt mänskligt liv. Våra insatser för att värna miljön är en viktig del av vårt ansvar inför kommande generationer.

All mänsklig verksamhet påverkar miljön. Under århundradenas lopp har landskapet avsevärt förändrats. Det senaste seklet har människan i allt större utsträckning utnyttjat och tagit till vara naturresurserna. Detta har medfört att restprodukter och föroreningar har deponerats i naturen.

Jorden, vattnet och luften är grunden för allt liv. Förorenas dessa element förändras livsförutsättningarna. Det är därför av vital betydelse att utsläpp och föroreningar begränsas.

Enligt vår mening måste en god miljöpolitik vara byggd på kunskap och på de enskilda människornas ansvar för miljön och för varandra. Det allmänna bör därför uppmuntra företag och enskilda att förbättra miljön.

Människor vill och kan i större utsträckning än i dag ta ett eget personligt ansvar för miljön. Den hittills förda politiken har däremot i hög grad gått ut på att kommunalisera och institutionalisera miljövården. Vi vill återge individerna möjligheterna att själva göra en insats för bättre miljö.

Med kunskapens och teknikens hjälp har människan under årens lopp visat sig kunna lösa miljöproblem även om de från början sett sig svårbemästrade.

Vi vet att utsläppen från förbränning av olja, kol, torv och ved ger oacceptabla mängder med skadliga ämnen om de inte renas. Vi vet att freonanvändningen på sikt kommer att minska ozonskiktet. Vi vet också att tungmetaller är giftiga. Det är naturligt att i dessa fall kräva åtgärder som begränsar skadeverkningarna av utsläppen – eller ännu hellre eliminerar dem.

Kunskapen om hur olika åtgärder på andra områden påverkar miljön är dock fortfarande otillräcklig. Fortsatt forskning och försöksverksamhet om biologiska, kemiska och fysikaliska samband är därför nödvändig. De åtgärder som vidtas skall bygga på kunskap och inte på subjektiva uppfattningar eller känslor, vilket är lätt hänt när det gäller ett så viktigt område som miljön.

Med ökad kunskap blir det lättare för allt fler att uppträda med större aktsamhet om miljön. Den tekniska utvecklingen är en nödvändig förutsättning för att ge oss en bättre miljö.

Miljöfrågorna rymmer inte bara den dynamiska aspekten – att se till att livet kan fortsätta – utan också historiska aspekter. Kultur- och naturlandskapet har förändrats snabbt sedan andra världskrigets slut. De flesta människor upplever mycket starkt förändringarna. Bandet bakåt i tiden försvagas, vilket medför en mer eller mindre påtaglig rotlöshet. Ett bostadsbyggande styrt av statliga normer och regleringar har förstärkt denna. Under 1960-talet massproducerades hyreshus utan någon kontakt med naturen.

Även förändringar som påverkar naturen är emellertid en förutsättning för utveckling och framtidskridande. Naturen får inte ses som ett museum.

Vi har detta till trots ett ansvar för att hotade arter ges möjlighet att leva vidare. Livsförutsättningarna för dessa arter måste bibehållas – även om det medför betydande inskränkningar i markanvändningen. Vissa naturtyper hotar att försvinna i övergången från en livsstil till en annan. Ett exempel på detta är våra hagmarker. Ett urval av dessa måste räddas för att kontakten med tidigare generationer skall kunna bevaras. Våra obrutna fjällområden måste ges skydd av helt andra skäl. Det är ett värde i sig att dessa områden även fortsättningsvis får utvecklas utan direkt mänsklig påverkan.

Moderata samlingspartiet vill betona varje människas ansvar gentemot andra människor och andra livsformer. Alla har vi ett ansvar för att kommande generationer skall kunna ta del av naturrikedomarna.

Ett spritt enskilt markägande ger ett varierat landskap. Alla markägare har sin egen uppfattning om hur marken skall vårdas eller brukas. Ett stort offentligt markägande minskar det personliga ansvaret för miljön. Det är ingen tillfällighet att det är staten som averkat fjällnära skog och gjort intrång i nationalparker.

Marknadsekonomin är enligt vår mening överlägsen för att våra resurser skall användas bäst. Den fria ekonomin har förmågan att snabbt anpassa sig till förändrade krav. Genom ett decentraliserat beslutsfattande tas den tekniska och vetenskapliga utvecklingen snabbt till vara.

Den enskilda människan har ett stort inflytande i en marknadsekonomi. En engagerad miljödebatt, som bygger på ett sakligt underlag, kan på mycket kort tid tvinga fram miljöförbättringar. Det är ingen tillfällighet att miljövården nått längst i de demokratiska marknadsekonomierna.

Genom att en miljöpåverkan oftast inte är en kostnad för producenten behöver det emellertid även i en marknadsekonomi ställas upp regler för vilka utsläpp som kan tillåtas. Hittills har man i Sverige begränsat sig till att sätta gränsvärden. En nackdel med detta är att intresset för kontinuerliga miljöförbättringar försvinner. När kraven uppfylls minskar intresset för ytterligare miljöförbättringar.

Moderata samlingspartiet anser därför att koncessionsinstrumentet bör kompletteras med ett system där miljövårdsstimulanser införs. Om ett företag lyckas minska sina utsläpp mer än vad som krävs i koncessionen skall de få ekonomisk kompensation, t. ex. skattelättnader, för detta.

Riksdagen har hittills endast en gång beslutat om miljövårdsstimulanser enligt våra förslag. Det gällde skatterabatt för de bilar som uppfyller de skärpta avgaskraven innan de blir obligatoriska 1989. Det har blivit en framgång. Av nybilsförsäljningen 1987–1988 beräknas ca 40 % vara avgasrenad. Utan stimulansen hade knappast någon bil varit det.

Den socialdemokratiska regeringen saknar en genomtänkt miljöpolitisk syn.

Socialdemokraternas politiska handlande har till stor del styrts av vilka frågor som råkat komma upp i den allmänna debatten. Betydande resurser satsas på frågor som är av relativt sett mindre vikt medan större miljöproblem, som ägnas mindre massmedial uppmärksamhet, glöms bort. Besprutade blåbär blir viktigare än hotande skogsdöd.

I många fall låter regeringen sysselsättningsskäl avgöra behandlingen av viktiga miljöfrågor. Det har inte varit socialdemokraterna främmande att offra en eller flera av våra i huvudsak orörda älvar i Norrland för att tillfälligt kunna stimulera sysselsättningen. Enskilda människors protester väger lätt mot godkännande från ett eller flera fackförbund. Det senaste exemplet är försöket att exploatera Råne älv.

Socialdemokraternas förkärlek för att bygga upp stora enheter har medverkat till att den enskilde i allt mindre utsträckning känner något personligt ansvar för miljön. Den enskilde tillåts inte heller ta och anses inte heller kunna anförtros något eget miljöansvar. Miljö och friluftsliv blir en fråga för politiker och centrala myndigheter och verk.

I årets budgetproposition är det påfallande hur tomhänt regeringen är. För flertalet viktiga miljöfrågor hänvisas till utredningar. Konkreta åtgärder lyser med sin frånvaro. Budgetförslaget redovisar en oroväckande planlöshet.

Utbildning och forskning

Till grund för en riktig miljöpolitik måste ligga kunskap. För att varje människa skall kunna ta sitt ansvar krävs en bättre utbildning i naturvetenskapliga ämnen redan i den obligatoriska skolan. Inte minst viktigt är det att förbättra klasslärarnas kunskaper i dessa ämnen.

Även i gymnasieskolan måste en ökad vikt läggas vid de naturvetenskapliga ämnena – främst biologi och kemi. Relativt sett viktigast är att den tekniska linjen får större utrymme för dessa ämnen.

Att vi behöver ytterligare kunskap om vad som sker vid miljöpåverkan är otvetydigt. Forsknings- och försöksbehoven är närmast outsinliga. Några exempel kan nämnas:

- Vad som faktiskt orsakar skogsskadorna och om träden återhämtar sig är ofullständigt känt.
- Hur markkemin påverkas vid försurning är inte tillräckligt klarlagt.
- Anrikningen av kadmium i åkermark måste följas upp för en säkrare riskbedömning.

Enligt vår mening bör statliga forskningsmedel för dessa ändamål i första hand kanaliseras via naturvetenskapliga forskningsrådet (NFR).

Internationella miljöproblem

Mot. 1986/87

Jo704

Miljöproblemen är internationella. De svåraste finns i u-länderna. Öknarna breder ut sig undan för undan och minskar den yta som är möjlig att odla och bebo. Svältkatastrofen i Etiopien var till en del en följd av ökenspridningen.

Ett allvarligt hot är de stora avverkningarna av de tropiska skogarna. Världens skogsareal minskar med ca 250 000 kvadratkilometer varje år. Eftersom skogen producerar huvuddelen av syret i luften måste denna utveckling brytas.

Ett annat globalt miljöproblem är de stora koldioxidutsläppen, som härrör från förbränning. Halten är i dag ca 10 % högre än den var för 40 år sedan och ökningen fortsätter. Den leder med stor sannolikhet till en höjning av jordytans temperatur, vilket på sikt kan få allvarliga följder. Liknande ökning har uppmätts för freoner, metan och kväveoxid. Dessa gaser förstärker climateffekten i koldioxiden.

Enligt vår mening måste den svenska u-hjälpen till större del inriktas på miljöproblem i tredje världen. Ett stöd till en demokratisk och marknadsekonomisk utveckling i mottagarländerna torde ha störst betydelse från miljösynpunkt. Men även direkta insatser för att t. ex. åstadkomma en från miljösynpunkt bättre energiförsörjning eller skonsammare jordbruksmetoder är viktiga.

Mark

Vår natur och vårt landskap är resultatet av generationers mänskliga påverkan. Även i framtiden måste människan få påverka naturen. Vissa landskapstyper och naturområden kommer dock att försvinna om inte restriktioner för markanvändningen införs. Sådana restriktioner kan enligt vår mening undantagsvis vara befogade. Staten skall då ersätta markägarna för eventuella förluster som kan uppstå på grund av inskränkningarna. Även specifikt hotade växt- och djurarter måste kunna skyddas genom restriktioner i markanvändningen.

Nationalparker

Nationalparker skall omfatta områden där naturen får utvecklas fritt. Marken bör ägas av staten. Naturen i nationalparker skall ej behöva någon skötsel. Nationalparker skall i princip inte ha några driftskostnader utom för viss övervakning.

Skyddet skall enligt vår mening vara mycket starkt. Svenska nationalparker bör kunna tjäna som internationella referensområden. Ingrepp bör få ske endast efter lagstiftning i särskilda fall.

I de nordliga nationalparkerna, Stora Sjöfallet och Abisko, har vid flera tillfällen olika ingrepp gjorts bl. a. vägbyggen och vattenfallsutbyggnad. De exploaterade områdena urholkar som vi ser respekten för nationalparksbegreppet. Sådana områden bör överföras till naturreservat.

Det unika Sjaunjaområdet har nyligen åtminstone till en del skyddats som naturreservat. Riksdagen har redan tidigare enhälligt uttalat att snara

åtgärder för att bevara Sjaunjaområdet borde vidtas. naturreservatsskyddet är dock för svagt och området bör i sin helhet bli nationalpark.

Mot. 1986/87

Jo704

Naturreservat m. m.

Naturområden kan i dag avsättas som naturreservat av flera olika skäl, bl. a. för att det är naturskönt, värdefullt för friluftslivet etc. Innebörden av naturreservatsbildning är att markägaren åläggs restriktioner för markanvändningen.

Naturreservat skall enligt vår mening vara ett skydd för att bevara särskilda naturtyper, t. ex. biotoper för hotade arter och geologiska formationer. I naturreservat skall till skillnad från nationalparker en viss mänsklig påverkan tillåtas för att bevara olika typer av kulturlandskap och miljöer som ängar, alvarmarker, hagar och slättermyrar.

Begreppet naturskydd bör därför renodlas. Områden skall inte avsättas som naturreservat av friluftslivs- eller rekreationsskäl. Naturreservaten skall vara tillgängliga för människor endast i sådan utsträckning att reservatets skyddssyfte inte motverkas.

Naturreservat kan ägas av enskilda, företag, kommuner eller staten. För icke offentliga markägare skall gälla att restriktionerna berättigar till ersättning om de försvårar pågående markanvändning.

Många nu hotade djur och växter förekommer i kulturpåverkade marker. Det är angeläget att deras särskilda krav på miljö blir klarlagda och att skötseln av naturreservaten utförs rätt, annars förfelas syftet med reservatet.

Där det är möjligt bör en markägare eller en intelligande markägare mot ersättning få ett tillsynsansvar för naturreservaten. Härigenom uppnås en personlig ansvarskänsla och kostnaden för tillsynen kan minskas. Denna modell kan även användas för vård av annan naturvårdsmark.

Många av dagens naturreservat är inte av den typ vi avser med begreppet naturreservat. Dessa bör få annan status och om så behövs annat skydd. Regeringen bör ges i uppdrag att utvärdera syftet med nuvarande naturreservat. Vid utvärderingen bör utomstående bedömare anlitas.

Skydd av arter och genetisk variation

Antalet hotade svenska djur och växtarter ökar. Orsakerna är flera, men den vanligaste är förändrad markanvändning. Främst förefaller det som om igenväxningen av ängar, strandängar och hagar utgör ett hot.

När arter försvinner eller reduceras i antal sker en genetisk utarmning. Variationen blir mindre både genom att antalet individer minskar och genom att avstånden mellan individerna ökar.

Bland de högre växterna finns omkring 30 arter som enbart förekommer i Sverige. Att skydda dessa s. k. endemiska arter är en särskilt viktig svensk angelägenhet.

Skyddet för djur- och växtarter bör förstärkas inom ramen för en effektivare naturskyddslagstiftning. Artskyddsbestämmelser bör gälla för både växter och djur. Artskyddet måste också verka förebyggande. Särskilt angelägna att skydda är förutom de starkt hotade arterna även de arter som i

Sverige fortfarande har vitala populationer men som i världen i övrigt är starkt hotade.

Vi föreslår att det införs bestämmelser i naturskyddslagen som ger ett direkt skydd för sådana arter med genetiska variationer som är utrotningshotade eller annars i stort behov av skydd.

Enskilda initiativ att värda och bruka äldre kulturlandskap bör uppmuntras. Som ett exempel kan nämnas att den starkt hotade orkidén vityxne har både räddats och förökats genom en enskild lantbrukares spontana naturansvar och initiativ.

Privata markägare skall inte behöva drabbas av att de på sin mark har en hotad art. Skyddet för arter bör bekostas av det allmänna. Ersättning skall därför utgå för försvårande av pågående markanvändning. Den skall vara sådan att markägaren upplever det positivt att ta sitt ansvar för den hotade arten.

Enskild natur- och kulturvård

Äldre typer av kulturlandskap hör till de i dag mest hotade naturområdena i Sverige. De som fram till i dag skött detta landskap och därmed befrämjat ett rikt och varierat djur- och växtliv är Sveriges jordbrukare. Som naturvårdare har de varit oöverträffade.

Statliga styråtgärder för markanvändningen ger ofta negativa miljöeffekter. Så har t. ex. bidraget till de s. k. 5:3-skogarna i många fall fått till effekt att hagmark planterats med barrskog. Detta bidrag bör avskaffas. Den enskilde markägaren bör själv avgöra markanvändningen.

I stället för att naturvårdsresurserna satsats på jordbruket har emellertid medel nästan uteslutande gått till olika myndigheter med följd att naturvården blivit institutionaliserad.

Genom att ge ett förvaltaransvar till markägarna blir förutsättningarna bättre att rädda den svenska kulturbygden. Vi föreslår att ersättning skall kunna ges till dem som vill värda värdefulla naturmarker såsom ängar och hagar.

Våtmarker

Våra våtmarker har ofta särpräglad såväl fauna som flora som är angelägna att bevara. De är viktiga för viltet och viktiga rastplatser för flyttande fåglar. I områden med kalhyggen och stor vattenavrinning utgör de en typ av utjämningsmagasin som motverkar översvämningen nedströms. Även globalt är våra våtmarker av betydelse. Convention of Wetlands upptar ca 20 internationellt skyddsvärda områden i Sverige. Sverige anslöt sig till konventionen 1972.

Brytningen av torv innebär oåterkalleliga skador på myrarna och på de växter och djur som är beroende av myrarna som livsmiljö. Genom att ge ett undersökningstillstånd för Gullhögfloarna i Härjedalen har regeringen visat sin bristande respekt för stora och riksangelägna naturvärden. Den nämnda myren har av såväl vetenskap som naturvård klassats som ett riksobjekt och har ingen direkt motsvarighet i landet.

En utbruten torvmyr eller ett utdikad rikkärr kan aldrig återställas. Cirka en tredjedel av Sveriges våtmarker är i dag mer eller mindre torrlagda. I Sydsverige är det 90 %. Enligt vår mening bör i princip kvarvarande sydsvenska våtmarker bevaras, särskilt i de kalkrika områdena.

Mot. 1986/87
Jo704

Vattendrag

Eftersom huvuddelen av vattendragen i Sverige används för energiproduktion är det utomordentligt viktigt att bevara dem som fortfarande är helt orörda. Dessa utgör en mycket viktig naturresurs för hela landet.

Moderata samlingspartiet anser att de orörda huvudälvarna inte bör byggas ut. Dessa står för så stora miljövärden att de måste bevaras. För att uppnå riksdagens fastställda mål om vattenkraften krävs dock en viss utbyggnad av vattenkraft även om kärnkraften drivs så länge som de höga säkerhetskraven är uppfyllda. Utbyggnaden bör främst inriktas på ombyggnad och effektivisering av befintliga anläggningar.

Jordbruket och miljön

Växtnäringsämnen från jordbruket kan genom läckage genom jorden föras till vattendrag och sjöar och där ge negativa miljöeffekter.

I jämförelse med våra grannländer används betydligt mindre kvävegödsel i Sverige.

Tabell 1

Kvävegödsel förbrukningen beräknad som kg kväve per ha åkermark

	1975	1982	Förändring 1975-1982
Sverige	86	84	- 2
Danmark	127	147	+ 20
Norge	124	136	+ 12
Finland	75	92	+ 17
Belgien	208	237	+ 29
Holland	533	530	- 3
Storbritannien	152	224	+ 72
Västtyskland	152	196	+ 44
Irland	123	305	+ 182

Källa: SCB: Miljövärlden 1985

Undersökningar visar att läckaget från icke gödslad, odlad mark är lika stort som från normalgödslad mark. Detta beror på att nedbrytningsprocesser i marken ger kväve, som till en del försvinner via dräneringssystem ut till vattendrag. En markerad ökning av kväveförlusterna uppstår vid spridning av stallgödsel tidigt på hösten på icke bevuxen mark.

Stallgödsel sprids ofta under hösten och senvintern. Växtnäringsförlusterna blir då stora, eftersom det inte finns någon gröda som kan ta hand om näringen. Orsakerna till att stallgödseln sprids på hösten och vintern är den ofta begränsade lagringskapaciteten samt att hanteringen av stallgödsel är arbetskrävande och svår att hinna med i vårbruket. Dessutom kan spridning-

en av stallgödsel vid den tidpunkten leda till att packningsskador uppstår i jordarna.

Moderata samlingspartiet föreslår att ett statligt bidrag till byggande av större gödselvårdsanläggningar införs. Det kan finansieras med de medel som hittills inkommit från gödselskatten.

Kunskapen om hur läckage av växtnäringen sker är fortfarande bristfällig. En satsning på fortsatt kunskapsuppbyggnad är nödvändig. Den bör kunna ge underlag för rekommendationer om gödselmängder, spridningstidpunkt, läckagerisker etc.

Spridningen av slam från reningsverk på åkermark har diskuterats intensivt på senare tid. Slam från tätorter med obetydlig industri är i allmänhet ett mycket gott gödselmedel medan slam från tätorter med stor industriverksamhet kan innehålla betydande mängder skadliga ämnen. Regeringen bör därför snarast fastställa låga gränsvärden för skadliga ämnen i slam som används på åkermark. Kommunerna skall därefter garantera att dessa värden inte överskrids i slamm.

Huvudsaken till att bekämpningsmedelsrester förekommer i vattendrag torde vara olyckshändelser i samband med påfyllning av sprutan. Fyllning av lantbruksprutor direkt från vattendrag och brunnar bör därför förbjudas.

Det är klart att spannmålets innehåll av tungmetallen kadmium ökar. Eftersom kadmium är skadligt måste åtgärder vidtas för att minska detta. Det kan ske genom att kadmiumhalten i gödselmedel och slam minskar. Det är också viktigt att det luftburna kadmiumet från förbränning hålls på en mycket låg nivå.

Vatten

Havet – en hotad miljö

Oceanerna utgör 70 % av jordens yta. Förändras miljön i havet påverkas också livet på land.

En rad bevis för att världshaven är påverkade har tagits fram av marinbiologer. I Östersjön har syrebristen påverkat stora områden. Där syrebrist föreligger breder svavelväte ut sig. Det finns i dag från 100 meters djup och nedåt på en yta som motsvarar ca 30 % av Östersjöns botten.

Det står helt klart att syrebrist på djupet i hav med liten vattenomsättning är ett naturligt fenomen som förekommer på många håll. När sådan syrebrist uppkommer flyr fisken undan medan de bottenlevande djuren som havskräftor dör. Läget normaliseras emellertid snabbt när höststormarna rör om vattnet.

Periodisk syrebrist i delar av Kattegatt är känd sedan lång tid tillbaka, men större områden drabbas nu oftare. På senare tid har t. ex. Laholmsbukten och Skälderviken drabbats av omfattande syrebrist. Det beror sannolikt på ökad näringstillförsel. Därför är snabba åtgärder av vikt vid speciellt känsliga kustområden.

Utsläpp till havet kommer bl. a. från jordbruket. Men även tätorternas reningsverk och olika industrier och förbränningsanläggningar medverkar till såväl övergödning som nedsmutsning av haven.

Kunskap om när näringstillförseln till havet passerar den gräns då den positiva effekten byts mot en negativ saknas. Forskning om denna fråga bör enligt vår mening prioriteras högt.

Syrebristen i Kattegatt har kommit överraskande för många. I Danmark, där man tidigare tagit lätt på utsläpp och föroreningar, inleddes nyligen en omfattande debatt. Den borgerliga danska regeringen antog efter endast en månad en aktionsplan mot havsföroreningarna. I huvuddelen av kostnaderna beräknas åtgå till att förbättra de kommunala reningsverken. Detta är bra för Kattegatt, Öresund och Bälten. Danska utsläpp står för 45 % av kvävet i dessa vatten medan Sveriges del är ca 35 %.

I Sverige har man koncentrerat sig på att reducera fosforinnehållet i avloppsvattnet. Kväveinnehållet reduceras endast marginellt. I insjö är fosfor det mest begränsade näringsämnet medan det i havet är kväve.

Vi anser att samtliga svenska reningsverk efter hand bör utrustas med fungerande kvävereduktion. Det är en god början till en bättre havsmiljö. Samtidigt som vi i Sverige förbättrar våra reningsverk måste samma sak krävas av våra grannländer. Norge har ännu olösta problem på detta område. Avloppsvatten från flera hundra tusen människor går orenat ut i havet. Föroreningarna drabbar framför allt norra Bohusläns kust.

Det allvarligaste för havsmiljön är utsläppen av kemiska substanser, organiska klorföreningar som PCB. Dessa ackumuleras i näringskedjan och kan hota högre djurarter. Oljespill från transporter och oljeutvinning kan också ge allvarliga skador på djurliv och vegetation. En kartläggning av problemens omfattning är nödvändig. Därefter bör åtgärder vidtas för att undanröja riskerna. Viktigt är att dessa också vidtas i andra länder.

Luft

Världens energianvändning ger upphov till stora miljöproblem. Ett internationellt sådant är luftföroreningarna som transporteras långväga över gränser och mellan nationer. Luftföroreningarna har alltmer kommit att framstå som energianvändningens stora miljöproblem.

Luftföroreningarna i Sverige

Vår luftkvalitet är starkt beroende av utsläppen i andra länder. Vi tar emot betydande mängder svaveldioxid från våra grannländer. Nedfallet är totalt 1 180 (000) ton svaveldioxid per år. Våra egna utsläpp uppgår till ca 45 % av detta.

Öststaterna svarar för ca 30 % av nedfallet av svaveldioxid över Sverige, Storbritannien för ca 7 % och Danmark för ca 4 %.

Förbränning ger luftföroreningar

I Sverige tillgodoses energibehovet till stor del genom förbränning av olja, kol och olika inhemska bränslen. Förbränning ger alltid luftföroreningar. Vilka föroreningar det blir beror på valet av bränsle, i vilken utsträckning det

används och hur förbränningsutrustningen ser ut. Reningsåtgärder spelar stor roll. Jämförelser från miljösynpunkt mellan olika bränslen kan därför vara svåra att göra.

Mot. 1986/87
Jo704

Tabell 2
Utsläpp från ett värmeverk utan rökgasrening i ton per levererad TWh (motsvarande ca 110 000 ton eldningsolja)

	Olja 1 % svavel	Kol 0,7 % svavel	Natur- gas	Torv	Bio- massa	Elström från vatten- kraft eller kärnkraft
Svaveldioxid	2 300	2 400	110	0-1 100	110	0
Kväveoxid	1 700	3 400	570	1 700	1 700	0
Stoft	50	110	30	110-570	1 400	0
Koldioxid	360 000	510 000	260 000	960 000	450 000	0
Kvikksilver i kg	0,1	7	0,1	6	6-10	0
Bly i kg	100	100	0	5-8	100-300	0

Källa: Blågul miljö, Miljödatanamnden 1982.

Debatten om försurning har under lång tid varit inriktad på effekten av den svaveldioxid som bildas vid förbränning. Den omvandlas ofta till svavelsyra som försurar vattendragen samt förorsakar skador på byggnader och kulturföremål.

Kunskapen om andra ämnen som bildas vid förbränning har på senare tid ökat. Kväveoxiderna bidrar också starkt till försurningen. De medverkar dessutom i bildandet av ozon, som redan vid låga koncentrationer kan ge skador på skog och annan vegetation, framför allt om luften innehåller kolväten. Då bildas även andra skadliga ämnen, s. k. fotokemiska oxidanter. Mätningar i Sverige har visat att höga ozonhalter förekommer varje sommar.

Vid en förbränning bildas eller frigörs också koldioxid. En höjd koldioxidhalt i atmosfären kan medföra en temperaturhöjning med allvarliga miljökonsekvenser.

Försurade sjöar och grundvatten

Försurningen av våra sjöar har kommit smygande. Vid ett pH-värde under 5,0 slås reproduktionen av all fisk ut. Fiskbestånden är utdöda eller starkt påverkade i ca 10 000 sjöar. Speciellt utsatta är sjöar på ren berggrund.

I sura vatten utlöses giftiga metaller som kvikksilver. Infångad fisk kan innehålla så höga halter att den är otjänlig som föda.

Kalkning av sjöar och vattendrag är i huvudsak positiv. Fortsatt försurning har kunnat hejdas. Kalkningen måste dock betraktas som ett uppehållande försvar. Huvudinriktningen måste vara att minska utsläppen vid källan.

Grundvatten svarar för en betydande del av landets försörjning med dricksvatten. Den sura nederbörden har påverkat grundvattnet. Surt grundvatten kan ge korrosion i kopparledningar och åstadkomma utfällning av koppar. Koppar i dricksvatten kan medföra hälsorisker.

Utvecklingen mot omfattande skogsskador i Europa har gått mycket snabbt. I Västtyskland gav en inventering 1981 vid handen att några tiotusental hektar skog var skadad. I oktober 1983 kom uppgifter om 2,5 miljoner hektar skadad skog. Mer än en tredjedel av de västtyska skogarna är skadad.

När de västtyska chockrapporterna nådde Sverige påbörjades olika inventeringar av skogsskadorna i vårt land. Den mest omfattande, som utförts av riksskogstaxeringen, visar (dec. 1986) skador i form av barrutglesning i främst inre Norrland samt vissa områden i Bohuslän och Sydsverige.

Vad som faktiskt orsakar skogsskadorna och i vilken utsträckning träden återhämtar sig är ännu ofullständigt känt, liksom hur markkemin påverkas genom luftföreningarna. Det är därför viktigt att forskningen ges sådana resurser att man långsiktigt kan följa utvecklingen.

Människan i farozonen

Luftföreningar kan påverka människors hälsa. Svaveldioxid verkar retande på slemhinnorna. I normala fall suger näsans slemhinnor upp huvuddelen av svaveldioxiden. När den förekommer i kombination med sotpartiklar från eldning av fasta bränslen är det allvarigare. Med sotpartiklarna som bärare kommer svaveldioxiden djupt ner i lungorna och kan underhålla eller förstärka kroniska infektioner, framför allt hos människor som har hjärt-lung-sjukdomar.

Falsk krupp, som drabbar småbarn och ger andningsbesvär och skrällande hosta, anses kunna framkallas av luftföreningar.

Med sotpartiklar kan också tungmetaller och benspyren komma ner i lungorna. Benspyrener är cancerframkallande ämnen, som bildas vid eldning av t. ex. kol, torv och ved.

Kväveoxider bildas vid höga förbränningstemperaturer t. ex. i bilavgaser, som är ett problem framför allt i tätbebyggda områden. Bilavgaser innehåller dessutom andra hälsovådliga ämnen.

Kärnkraft och kärnvärme

Kärnkraften ger en miljövänlig energiproduktion, som möjliggör väsentliga minskningar av luftföreningar och utsläpp av surgörande ämnen.

En förtida avveckling av kärnkraften innebär såväl stora miljöproblem som stora samhällsekonomiska problem. En sådan avveckling tvingar fram en satsning på kondenskraftverk, som oberoende av bränsleval ökar svaveldioxid- och kväveoxidutsläppen med hundratusentals ton per år. Koldioxidutsläppen ökar också kraftigt. Möjligheterna att bevara några vattendrag från vattenkraftsutbyggnad blir allvarligt hotade.

En beräkning utförd av Svensk energiförsörjning AB visar att ett kärnkraftsfritt alternativ under rimliga förutsättningar, bl. a. innefattande

hårda miljökrav på förbränningsanläggningar, under en 40-årig period
förorsakar utsläpp av luftföroreningar enligt nedan:

Mot. 1986/87
Jo704

Svaveldioxid	2,4 milj. ton
Kväveoxider	2,1 milj. ton
Stoft	0,3 milj. ton

1983 var utsläppen av svaveldioxid i Sverige 302 000 ton och av kväveoxider 320 000 ton.

Efter olyckan i Tjernobyl har en ny bedömning av de svenska kärnkraftverkens säkerhet gjorts. Energirådets expertgrupp har därvid klart uttalat att en omprövning inte är tekniskt motiverad. Inte ens vid allvarliga olyckshändelser i svenska kärnkraftverk skall några dödsfall kunna inträffa efter det att alla reaktorer försetts med samma säkerhetssystem som redan finns i Barsebäck.

Cancerkommitténs bedömning att 100–1 000 cancerfall om året är att hänföra till luftföroreningarna ger oss en betydande säkerhet i konstaterandet att kärnkraften betyder och kommer att betyda mycket för att minska de sjukdomar som är relaterade till våra luftföroreningar.

Kärnkraften i Sverige har hittills befunnits säker och miljövänlig. Enligt vår mening måste säkerheten och ekonomiska bedömningar avgöra kärnkraftverkens framtid.

Kärnvärmeverk av typen Secure med extremt höga säkerhetskrav kan byggas i storlekar som möjliggör en ökad decentralisering av Sveriges energiproduktion. De uppfyller mycket högt ställda miljökrav.

Från säkerhetssynpunkt är det fel att förbjuda drift av Secure. Från miljöskyddssynpunkt är kärnvärme mycket överlägsen olje-, kol-, flis- eller torveldade värmeverk.

Vårt ansvar för miljön kräver hårda restriktioner för utsläpp från olika energikällor. En förtida avveckling av kärnkraften kan aldrig motivera att nödvändiga miljökrav på alternativ energi eftersätts.

Olja

En fortsatt nedgång i oljeförbrukningen är viktig, inte minst från hälso- och miljösynpunkt. Utsläppet måste vid den kvarvarande oljeförbränningen sänkas till 0,1 gram svavel per megajoule genom att större anläggningar förses med effektiv avsvavlingsutrustning eller genom val av lågsvavlig olja. Regeringen bör också ges i uppdrag att fastställa ett lågt gränsvärde för kväveutsläpp vid förbränning av olja.

Kol

Moderata samlingspartiet har föreslagit ett gränsvärde för utsläppen på 0,05 gram svavel per megajoule för *alla* kolanläggningar. Detta krav innebär en väsentlig skärpning av nuvarande i praktiken tillämpade koncessionskrav och är betydligt strängare än de krav riksdagens socialistiska majoritet har antagit. Vi vidhåller vårt tidigare krav. Med hänsyn till de miljöskador som

kan uppkomma genom kväveoxidutsläpp vill vi även skärpa kraven på reningsåtgärder. Gränsvärdet för kväveoxider vid kolförbränning bör därför sättas till 0,1 gram kväveoxid per megajoule.

Mot. 1986/87

Jo704

Torv och biobränslen

Biobränslen är material av biologiskt och organiskt ursprung som ej eller obetydligt omvandlas. Vid förbränning bildas inget tillskott av koldioxid, eftersom det som bildas vid förbränningen motsvarar det som växterna absorberat för sin egen uppbyggnad.

Torv är ett fossilt bränsle. Förbränningen av torven ger till skillnad mot biobränslena ett tillskott av koldioxid till atmosfären.

Förbränningen av biobränslen och torv ger normalt lägre svavelutsläpp än olja och kol medan kväveoxidutsläppen är av samma omfattning. Förbränningstekniken spelar dock stor roll och kan begränsa utsläppen. Inga fastställda riktvärden för utsläpp av kväveoxider finns i dag. Vid försök att begränsa kväveoxidutsläppen ökar utsläppen av andra organiska föreningar. Stoftutsläppen, som kan innehålla många cancerogena ämnen, är stora vid framför allt torvförbränningen. Utsläppen av kvicksilver och bly är relativt höga. Stränga reningskrav måste därför ställas också vid torv- och biobränsleförbränning. Sålunda bör samma utsläppskrav som vid kolförbränning gälla för större anläggningar. Gränsvärdet för kväveoxidutsläppen bör därför sättas till 0,1 gram per megajoule.

Vid eldningen av främst torv uppstår stora mängder aska. Askan innehåller flera miljöskadliga ämnen. Restprodukterna deponeras genomgående i kommunala deponier. En reglering av dessas skötsel och långsiktiga vård är angelägen liksom riktlinjer för deras placering.

Naturgas

1985 inleddes de första naturgasleveranserna i sydgasnätet. En fjärdedel av sydvästra Skånes oljeanvändning ersätts i slutet av 1980-talet med gas.

En övergång från eldningsolja till gas innebär från miljösynpunkt stora vinster. Kväveoxidutsläppen minskar med ca 60 % i förhållande till eldningsolja. Gasen ger inte heller någon aska att deponera.

Värmepumpar

Värmepumpsanläggningar är från miljösynpunkt överlägsna fossileldade system. De 2/3 av energin som kommer från vatten, mark eller luft åstadkommer ingen känd miljöpåverkan av betydelse. Den tredjedel av energin som tillförs i form av elström kommer normalt från vattenkraft eller kärnkraft med mycket liten miljöpåverkan. På senare tid har dock problemet med freonutsläpp från värmepumpar uppmärksamats. Detta är allvarligt och utsläppen måste avsevärt minskas. Den tekniska utvecklingen på området går snabbt varför man kan förvänta värmepumpar utan freon.

Det bästa sättet att minska miljöskadorna av energiproduktionen är självfallet att spara energi. Det torde även med rimliga antaganden om energipriser i framtiden framstå som en mycket god affär på lång sikt att fortsätta att utveckla energisparandet.

Bilavgaserna

Vi har länge haft kunskap om att utsläppen av luftföroreningar via bilavgaserna utgör ett allvarligt hot mot vår miljö och människors hälsa. För vissa ämnen svarar motorfordonen för de största utsläppen. Detta gäller för kväveoxider, kolväten, koloxid och bly.

För vårt land med starkt bilberoende är det viktigt att göra bilen miljövänlig. Bilen har en oerhörd betydelse för att öka människors frihet.

Moderata samlingspartiet har i riksdagen varit pådrivande för en snabb frivillig övergång till avgasrenade bilar, med stimulans i form av skatterabatter vid bilköp eller på fordonsskatten.

Den borgerliga regeringen i Västtyskland var tidigt starkt pådrivande inom EG och införde redan i juli 1985 skatterabatter på avgasrenade bilar och på blyfri bensin med sikte på att införa ett obligatorium för 1989 års bilmodeller.

Sverige har kommit på efterkälken under den socialdemokratiska regeringen. Inte förrän sommaren 1986 fanns blyfri bensin att tillgå i rikstäckande nät.

Våra moderata förslag om skattestimulanser för en övergång till avgasrenade bilar och blyfri bensin vann våren 1985 riksdagens bifall mot socialdemokraternas röster.

Det förslag som efter valet hösten 1985 lades fram av den socialdemokratiska regeringen var i stort sett en kopia av de krav vi moderater framfört och som socialdemokraterna motsatt sig ett halvår tidigare.

Detta riksdagsbeslut var ett stort steg mot renare luft. Luftföroreningarna från bilar kommer i mitten på 1990-talet att ha minskat kraftigt.

Det finns starka skäl att arbeta för en minskning av avgasutsläppen i den befintliga fordonsparken. En sådan utveckling bör stimuleras med skatterabatter, som står i proportion till den genomförda förbättringen. Efter moderata motionskrav beslöt riksdagen detta i december 1986.

Tunga dieselfordon står för en stor del av utsläppen av kväveoxid och kolväten. Dieselavgaserna innehåller fler cancerframkallande ämnen än avgaser från bensinmotorer. De kan dessutom inte renas på samma sätt. I USA har man beslutat om en successiv skärpning av normerna fram till 1994. 50 % av kväveoxidutsläppen och 90 % av partikelutsläppen skall tas bort. Den gemensamma marknaden i Europa diskuterar en 30-procentig minskning av kväveoxidutsläppen och oförändrade partikelutsläpp. Starka miljöskäl talar för att vi i Sverige följer USA-kraven och internationellt verkar för att kraven införs i hela Europa. Detta är också viktigt från konkurrenssynpunkt.

Freon

Freonerna är mycket stabila ämnen som efter ca 15 år letar sig upp i atmosfären, där de förtunnar ozonskiktet. Ozonskiktet har en viktig funktion och tjänstgör som ett filter gentemot solens ultravioletta (UV) strålning. Bryts skiktet ned ökar den inträngande UV-strålningen, vilket kan leda till en avsevärt ökad hudcancerfrekvens.

Freon är ett billigt och mycket använt ämne. Främst används det vid jäsningsen av olika skumplaster, som kylmedel i kyl/frysåskåp och luftkonditioneringsanläggningar samt i värmepumpar. Värmepumparna uppges läcka ca 10 % av sitt freoninnehåll per år. Vid service och skrotning läcker kylåskåpen och övriga frysanläggningar freon.

Freonet från kyl- och frysåskåpen frigörs främst vid skrotningen. Det är därför angeläget att återvinning av detta snarast kommer till stånd. Vidare är det angeläget att normer för läckage från värmepumpar införs.

Slutligen bör borttagandet av freon som jäsningsmedel i plaster påskyndas. Som ett första steg bör regeringen fastställa ett gränsvärde för freonutsläppen vid produktionen och för den färdiga produkten.

Avfall

Förbränning, återvinning m. m.

Negativa miljöeffekter uppkommer vid såväl förbränning som deponering av hushålls- och byggavfall. Intensifiering av återvinningen minskar miljöskadorna. Denna andel avfall i fjärrvärmeproduktionen är 7,2 %. Andelen förväntas stiga till uppemot 9 % år 1995. Kan inte tillfredsställande förbrännings- och reningsmetoder åstadkommas bör avfallshanteringen organiseras utan förbränning.

Vid rätt hantering kan avfall utgöra en resurs som kan återföras till produktionen. Återvinningsprodukterna måste vara av god kvalitet och innehålla låga halter av miljöstörande ämnen. En ytterligare satsning på källsortering både i företag och hushåll bör göras. Denna bör göras både praktisk och bekväm.

Nedlagda soptippar finns över hela Sverige. Läckage och föroreningar till omgivningen och negativ påverkan av såväl yt- som grundvattnet riskeras. Åtgärder för att förhindra detta måste vidtas. En förutsättning är att en inventering av gamla tippar sker och att riskanalyser görs.

I nuvarande större deponier bör miljöövervakningen utökas. Särskilt viktigt är detta när nya typer av avfall deponeras, t. ex. det starkt förorenade slammet från rökgaskondenseringsanläggningar vid förbränningsanläggningar.

Dioxiner

Dioxiner är organiska klorföreningar som kan uppkomma vid förbränning av kolhaltigt organiskt material. Avfallsförbränningen är en huvudkälla. Med s. k. rökgaskondensering kan merparten av dioxinerna frånskiljas röken.

röken. Metoden är särskilt intressant, eftersom den också ger en värmeåtervinning.

Vi anser det angeläget att utvecklingsarbetet av rökgasreningen går vidare.

Mot. 1986/87

Jo704

Övrigt

Miljöskyddsavgift

Miljöstörningar skall förebyggas så långt det är praktiskt och ekonomiskt möjligt. För miljöfarlig verksamhet gäller normalt tillstånds- eller anmälningsplikt.

Tillstånd lämnas av koncessionsnämnden för miljöskydd eller i vissa fall av länsstyrelse, som fastställer villkor för verksamheten.

Miljöskyddsavgift, en typ av sanktionsavgift, skall enligt miljöskyddslagen utgå vid överträdelse av föreskrifterna i koncessionen om överträdelsen har medfört ekonomiska fördelar och samtidigt medför risk för betydande störningar för omgivningen. Denna typ av miljöskyddsavgifter har endast utdömts i ett fåtal fall. De medverkar inte till att öka respekten för miljöskyddslagen.

Vi anser att miljöskyddslagens sanktionssystem borde vara reserverat för uppenbara grövre brott. Ett enklare och effektivare system bör emellertid komplettera miljöskyddslagens nuvarande bestämmelser. Detta bör byggas upp redan vid koncessionsgivningen. I detta system bör varje "överutsläpp" åsättas ett pris i koncessionsvillkoren. Detta skall sättas så högt att det får en kraftig styreffekt. Så snart ett "överutsläpp" har registrerats utgår en avgift. Kostnaden för företaget bör vara relaterad till miljöpåverkan av överträdelsen.

Det av oss föreslagna systemet skulle i kombination med förslaget om miljövärdsstimulanser i form av t. ex. skatterabatter när koncessionskraven underskrids göra det möjligt att skärpa koncessionskraven samtidigt som företagen stimuleras att vidta åtgärder för att ytterligare begränsa miljöstörningar på grund av företagets verksamhet.

Miljökonsekvensbedömningar

En mängd beslut av stat, kommun och enskilda kommer vid genomförandet att leda till påverkan på miljön. Det är viktigt att denna påverkan får en allsidig belysning innan beslut fattas. I vissa fall sker detta redan nu, när det gäller särskilt miljöfarlig verksamhet. Då sker en bedömning av verksamheten i länsstyrelse eller koncessionsnämnden för miljöskydd. Denna typ av prövning förekommer därmed endast i ett begränsat antal fall. Det finns emellertid starka skäl att komplettera nu gällande lagstiftning med ett krav, att inför beslut som bedöms kunna ge miljökonsekvenser utförligt redovisa dessa konsekvenser.

Miljökonsekvensbedömningar kan på ett värdefullt sätt komplettera det beslutsunderlag som nu tas fram. Omfattningen bör självfallet stå i rimligt förhållande till det beslutet avser. Bedömningen bör självfallet kunna diskuteras offentligt.

Den föreslagna utvidgningen av nu gällande regler skulle kunna bli ett värdefullt komplement inför t. ex. väginvesteringar, byggandet av flygfält eller vid genomförandet av viss lagstiftning med direkta eller indirekta miljökonsekvenser.

Mot. 1986/87
Jo704

Internationell samverkan

Det behövs internationella överenskommelser om radikala sänkningar av de gränsöverskridande luftföroreningarna. Sverige tar emot betydande mängder av bl. a. svaveldioxid från sina grannländer och "exporterar" i gengäld betydande mängder till omgivande länder.

Regeringen bör nu inrikta sitt intresse på att få med Polen, Tjeckoslovakien och Storbritannien i 30-procentsklubben.

Enligt regeringens egna beräkningar i proposition 1984/85:127 är Storbritannien de facto redan med i klubben, då landet från 1980 fram till 1995 minskar sina svavelutsläpp med 30 % i likhet med andra konventionsstater. En formell bekräftelse på detta vore dock värdefull.

Sverige bör i internationella förhandlingar arbeta för längre gående konventioner vad gäller gränsöverskridande luftföroreningar i fråga om svavelutsläpp men även föra in kväveoxid- och kolväteutsläppen i förhandlingsbilden.

Freonproblemet är av global natur och framgång i kampen mot freonutsläpp fordrar samordnade insatser från många länder. Sverige bör i FN och andra internationella fora verka för att kraftfulla åtgärder vidtas för att minska utsläppen. Endast sådana samordnade åtgärder kan ge bestående resultat. Sveriges förbrukning av freon är 0,7 % av världsförbrukningen.

Hemställen

Med anledning av vad som ovan anförts hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vadsom i motionen anförts om miljövårdsstimulanser.
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att medel till miljövårdsforskning i första hand skall kanaliseras via naturvetenskapliga forskningsrådet.
3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att de påverkade områdena i Stora Sjöfallets och Abisko nationalpark skall överföras till naturreservat.
4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att Sjaunjaområdet bör bli nationalpark.
5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om nationalparker och naturreservat.
6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om tillsynsansvar för naturreservat m. m.,
7. att riksdagen hos regeringen begär utvärdering om huruvida syftet med nuvarande naturreservat är uppfyllt,
8. att riksdagen hos regeringen begär förslag till ändringar av naturskyddslagen i syfte att skydda utrotningshotade arter.

9. att riksdagen beslutar att avskaffa bidraget till s. k. 5:3-skogar.
10. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om ersättning till markägare för försvårande av pågående markanvändning och för vård av värdefulla naturmarker.

[att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om vattenkraftsutbyggnaden.¹⁾

11. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om bidrag för större gödselvårdsanläggningar.

12. att riksdagen begär att regeringen utarbetar regler för fyllning av lantbruksprutor i enlighet med vad som i motionen anförts.

13. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om att svenska reningsverk skall utrustas med fungerande kvävereduktion.

14. att riksdagen hos regeringen begär förslag till lägre gränsvärden för kväveoxidutsläpp vid oljeförbränning i enlighet med vad som i motionen anförts.

15. att riksdagen beslutar att gränsvärdet för svavel vid oljeförbränning sätts till 0,1 gram svavel/MJ.

16. att riksdagen beslutar att gränsvärdet för svavel vid kolförbränning sätts till 0,05 gram/MJ.

17. att riksdagen beslutar att gränsvärdet för kväveoxid vid kolförbränning sätts till 0,1 gram/MJ.

18. att riksdagen beslutar att gränsvärdet för kväveoxid vid förbränning av torv och biobränslen sätts till 0,1 gram/MJ vid större förbränningsanläggningar.

19. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om skärpning av normerna för utsläpp från dieselfordon.

20. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om metoden för återvinning av freon.

21. att riksdagen hos regeringen begär förslag till gränsvärde för freonutsläppen vid plasttillverkning.

22. att riksdagen hos regeringen begär förslag till ett system med miljöskyddsavgifter i enlighet med vad som i motionen anförts.

23. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om miljökonsekvensbedömningar.

Stockholm den 15 januari 1987

Carl Bildt (m)

Lars Tobisson (m)

Anders Björck (m)

Nils Carlshamre (m)

Rolf Dahlberg (m)

Bo Lundgren (m)

L. Arne Andersson (m)

i Ljung

Ingegerd Troedsson (m)

Ingrid Sundberg (m)

Rolf Clarkson (m)

Ann-Cathrine Haglund (m)

Sonja Rembo (m)

Per-Olof Strindberg (m)

¹ 1986/87:Bo501

